

Integrationens villkor

En studie om samhällsorientering och svensk
integrationspolitik

Författare: William Lindeberg

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSK61

Termin: Vårterminen 2017

Handledare: Lena Halldenius

Omfång: 10994 ord

Abstract

The Swedish integration policy is based on the premise that integration is a mutual process by which all of societies actors and structures have a shared responsibility in ensuring its implementation. Despite the political ambition to regulate integration under such conditions, contemporary research have noted that the political process of integration target certain societal groups based on their nationality, and questioning whether such categorization acts in accordance with the policy of mutual responsibility.

Drawing from this theoretical view, this essay aims at examining the circumstances regarding the formation of the 2013 law which regulates the conditions of an education in social orientation aimed towards newly arrived citizens. Using discourse analysis, the purpose of this study is to provide a deeper understanding of how target groups are formulated in the preparatory work which resulted in the law (2013:156) *samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*, how such constructions relate to the Swedish integration policy and how these factors all relate to the content used in the educational programs.

Using Pierre Bourdieu's theory of capital in analyzing the discursive structures manifested in the preparatory document, this essay has shown how assumptions are expressed regarding the volume of capital accumulated by groups of newly arrived citizens. Such assumptions are proved to be decisive for the formulation of target groups, in which third-country nationals are included and immigrants who are citizens of countries part of the European Economic Area are excluded.

By drawing on the result of this study I conclude that the discursive framework constructing these subjects and how they relate to the aims of Swedish integration policy serve to reproduce an order of categorization which establishes separate conditions of power for the fulfillment of integration.

Key words: integration, social orientation, immigrants, Bourdieu, discourse, capital

Det svenska integrationspolitiska arbetet utgår ifrån premissen att integration skall vara en ömsesidig process, av vilken alla samhällets aktörer och strukturer delar ett gemensamt ansvar i säkerställandet av dess genomförande. Trots denna politiska ambition har den samtida forskningen lyft kritiska frågor gentemot integrationsarbetet i Sverige; är det en process på lika villkor om en samhällsgrupp kategoriseras som målgrupp?

Den här undersökningen har, med utgångspunkt i ovanstående frågeställning, syftat till att granska omständigheterna gällande skapandet av den utbildning i samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare som sedan år 2013 lagreglerats i Sverige. Syftet med undersökningen är att genom diskursanalys skapa en djupare förståelse för hur utbildningens målgrupp konstrueras diskursivt i förarbetet till lagen (2013:156) *om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*, hur sådana konstruktioner förhåller sig till integrationspolitikens mål om ömsesidighet, samt hur dessa faktorer står i relation till utbildningens innehåll.

Genom att applicera Pierre Bourdieus teori om kapital på den diskursiva konstruktionen runt begreppet integration i förarbetet till lagen, har undersökningen visat hur antaganden manifesteras beträffande de nyanländas kapitalvolym, vilket visar sig vara avgörande för beslutet att i målgruppen inkludera tredjelandsmedborgare och att exkludera nyanlända som invandrat från Europeiska ekonomiska samarbetsländerna. Resultatet visar att den diskursiva ordningen som konstruerar dessa subjekt - och hur det förhåller sig till integrationsmålen, verkar för att reproducera den kategorisering som medför ojämlika villkor för integration.

Nyckelord: integration, samhällsorientering, nyanlända invandrare, Bourdieu, diskurs, kapital

Innehållsförteckning

Abstract	1
1 Inledning.....	4
1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar	5
1.2 Material och avgränsningar	6
1.3 Forskningsetiska bedömningar.....	7
2 Teori och metod	9
2.1 Teori.....	9
2.2 Metod.....	13
2.2.1 Diskursanalys.....	13
3.1 Urval.....	16
3.2 Svensk integrationsforskning 2010-2017	16
3.3 Behovet av framtida forskningsinsatser	19
4 Undersökning.....	21
4.1 Proposition 2012/13:63.....	21
4.1.1 Målgrupp	25
4.2 Utbildningsinnehåll	29
4.2.1 ”Va med!”	30
4.2.2 ”Om Sverige”	33
5 Resultat och diskussion	36
5.1 Resultat.....	36
5.1 Diskussion	37
Källförteckning	39

1 Inledning

Hösten 2009 inleds ett nytt kapitel i svensk integrationspolitik; propositionen *Nyanlända invandrades arbetsmarknadsetablering – egenansvar med professionellt stöd* överlämnas till riksdagen. Lagförslaget innehåller direktiv till vad som kommer att kallas samhällsorientering – ett utbildningsprogram som syftar till att verka för integrationen av i Sverige nyanlända invandrare, flyktingar eller asylsökande genom att förmedla kunskaper om det svenska samhället. Ansvaret för utbildningens praktiska genomförande faller på kommunerna, som förfogar över rätten att efter egna preferenser, med reservation för en grundläggande struktur, utforma dess innehåll. Propositionen bifalles och resulterar följande år i *lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*. Vad som därefter upptäcks i kommunernas och Länsstyrelsens rapporter är att många av de invandrare som anländer till Sverige inte omfattas av den målgrupp som stipuleras i lagen, och således saknar rätt att delta i samhällsorientering.¹ En av de grupper som av lagtexten exkluderas ur målgruppen består utav individer som sökt uppehållstillstånd med skäl av anknytning till anhörig i Sverige, så kallade anhöriginvandrare. Detta var det vanligaste skälet till de uppehållstillstånd som beviljades det år som lagen fastställdes.² Följaktligen skrivs under årsskiftet 2012-2013 en ny proposition, *Utvidgad målgrupp för samhällsorientering samt ett kunskapsunderlag och en analys om integrationens tillstånd och utveckling*, vari en lag föreslås som åsyftar att inkludera den målgrupp som tidigare förnekats rätten att delta i samhällsorientering. I mars 2013 utfärdas följaktligen *lagen om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*.

I denna undersökning används sociologisk teori och diskursanalys för att granska hur den nya lagen kom till och vad den betyder för arbetet med integration i Sverige.

¹ SOU 2010:37 *Sverige för nyanlända utanför flyktingmottagandet*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet, 2010, s. 1.

² Migrationsverket, *Beviljade uppehållstillstånd och registrerade uppehållsrätter 2010*. <http://www.migrationsverket.se/download/18.5e83388f141c129ba63127cf/1485556221273/Beviljade+uppeh%C3%A5llstillst%C3%A5nd+och+registrerade+uppeh%C3%A5llsr%C3%A4tter+2010.pdf> (hämtad 2017-05-23), s. 1.

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Den ideologiska utveckling som sedan slutet på 1990-talet i Sverige omdanar det tidigare socialpolitiskt inriktade ekonomiska landskapet till förmån för marknadsliberala reformer har genererat ett ökat fokus på individualism. Som ett led i den pragmatism förespråkad av Alliansregeringen, och som respons på 2008-års finanskris blev arbete den centrala frågan under mandatperioderna 2006-2014. Under motsvarande tidsperiod, präglade av denna ideologiska ansats stipulerades propositionen till *lagen om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*. I målgruppen som omfattas av samhällsorientering sker dock en avgränsning; det är endast de enligt ålder arbetsföra invandrarna som har rätt att delta i utbildningsinsatsen. En ytterligare inskränkande faktor som verkar för att begränsa målgruppen är att nyanlända medborgare i ett av de Europeiska ekonomiska samarbetsländerna saknar rätten att delta i samhällsorientering.

Det är inom ovanbeskrivna kontextuella ramverk som denna undersökning aktualiseras. Syftet är att undersöka hur diskursen kring integration konstrueras i förarbetet till *lagen om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare* och jämföra hur en sådan konstruktion korrelerar med vad som förmedlas om värderingar och arbete i samhällsorienteringens utbildningsmaterial. Undersökningen genomförs med avsikten att skapa en djupare förståelse för hur målgruppen för samhällsorientering bestäms, vilka implikationer en sådan indelning har för det politiska målet om att integrationen skall vara en ömsesidig process, samt vilka skäl som anges för att motivera och legitimera denna kategorisering.

Undersökningen innefattar två moment, varav det första inbegriper en diskursiv analys av lagens förarbete - *proposition 2012:13/63*, utifrån den teoretiska ansats som beskrivs under kapitel 2.1 Teori.

I undersökningens första moment ställs frågorna:

- Hur konstrueras begreppet integration diskursivt i *proposition 2012:13/63*?
- Vilka antaganden manifesteras diskursivt i primärmaterialet beträffande socialt- ekonomiskt- och kulturellt kapital för den målgrupp som omfattas av *lagen (2013:156) om samhällsorientering* för vissa nyanlända invandrare?

Det andra momentet av undersökningen tar sikte på förhållandet mellan den diskursiva ordning som konstruerar integrationsbegreppet i delmoment 1, och det utbildningsmaterial som används för att förmedla kunskaper i samhällsorientering. Frågan som ställs inför detta projekt är:

- Hur korrelerar den diskursiva ordningen kring integration och målgrupper, som framgår av *proposition 2012:13/63*, med det utbildningsmaterial som används för att förmedla kunskaper i samhällsorientering?

1.2 Material och avgränsningar

I enlighet med undersökningens tvåfaldiga moment analyseras och jämförs två typer av primärmaterial. För undersökningens första moment används proposition 2012/13:63 *Utvidgad målgrupp för samhällsorientering samt ett kunskapsunderlag och en analys om integrationens tillstånd och utveckling*. Materialet är inhämtat från riksdagens hemsida och utgör 97 sidor vars innehåll sträcker sig från exempelvis utformningen av lagförslagets ordalydelse till yttrande från remissinstanser, samt en av regeringen utförd nulägesanalys (2012) av integrationens tillstånd i Sverige. För att verka för undersökningens syfte avser jag att använda detta material i sin helhet, utan avgränsningar.

I detta moment analyseras även förordningen (2010:1138) *om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*. Detta material består av endast en sida lagtext och reglerar samhällsorienteringens innehåll och genomförande.

Jag vill dock klargöra att kommunernas ansvar att erbjuda samhällsorientering regleras genom två lagar, nämnda i inledningen. Detta innebär att det finns två propositioner som syftar till att lägga fram lagförslag om samhällsorientering. Det som skiljer dem åt är hur målgruppen är utformad. I *lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare* omfattar rätten till samhällsorientering de nyanlända mellan 20-65 år vars status som flyktingar eller skyddsbehövande blivit beviljade uppehållstillstånd.³

Den lag som är föremål för det område som i den här uppsatsen undersöks är lag (2013:156) *om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*, vilken ger de

³ SFS 2010:197 *Lag om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*, 2 §.

nyanlända mellan 18-65 år som beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning till anhörig som är svensk medborgare eller som har uppehållstillstånd i Sverige, rätten att delta i samhällsorientering.⁴

För undersökningens andra delmoment analyseras det material som används för att undervisa i samhällsorientering, utifrån den diskursiva ordning, manifesterad i prop. 2012:13/63, som framgår av undersökningens första moment.

Utbildningsmaterialet består av två verk. Här har jag valt att avgränsa materialet till att endast undersöka de delar som behandlar *arbete* och *värderingar*. En sådan avgränsning görs på grund av att dessa områden, enligt lag skall utgöra samhällsorienteringens huvudsakliga syfte och innehåll.

Det första utbildningsmaterial som granskas är *Va med!* (2011), vilket består av ett antal texthäften, bilder, videomaterial och ljudmaterial. För att lättare kunna jämföra den diskursordning som analyseras i propositionen har jag valt att endast inkludera det material i *Va med!* som utgörs av text och bild.

Materialet är framtaget i samband med Länsstyrelsen och syftar till att användas för att utbilda deltagare såväl som kommunikatörer i samhällsorientering. I undersökningen analyseras det material som finns tillgängligt på svenska.

Det andra utbildningsmaterialet består utav boken *Om Sverige* (2015), vilken är framtagen av Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Göteborgs Stad. Boken syftar till att ”ge stöd till landets kommuner i arbetet med samhällsorientering och ge grundläggande information till människor som kommer till Sverige”.⁵ I undersökningen används den svenska upplagan av boken.

1.3 Forskningsetiska bedömningar

Det material som är föremål för undersökningen innefattar aldrig segment varigenom en individ kan identifieras, utan består endast av offentligt tryck eller av det utbildningsmaterial som nämndes under tidigare rubrik. Det finns dock andra övervägningar som aktualiseras i samband med en diskursiv granskning av statligt offentligt material; vad Bourdieu benämner ’det skolastiska felslutet’. Att som forskare inte begrunda sin egen position och relation till materialet och det ämne som presenteras däri, kan leda till ett misslyckande i att distansera sig från det

⁴ SFS 2013:156 *Lag om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*, 2 §.

⁵ Göteborgs Stad & Länsstyrelsen Västra Götalands län. *Om Sverige – samhällsorientering på svenska*. 5 uppl. Göteborg: Göteborgs stad, 2015, s. 1.

objekt som studeras. Risken med detta, menar Bourdieu, är att man som forskare applicerar meta-diskursen på diskursen och sålunda tillskriver sitt objekt den metod som syftar till att analysera objektet.⁶ Frågeställningar riktade mot ett statligt material riskerar, i avsaknad av ovanstående bedömningar, att formas utifrån den diskurs som staten tillhandahåller. Av dessa anledningar har jag i texten strävat efter att distansera mig från de objekt som undersöks.

Övriga bedömningar gällande källkritik och referenshantering lämnas medvetet utan kommentar på grund av primärmaterialets offentliga- och officiella beskaffenhet.

⁶ Bourdieu, Pierre. *Praktiskt förnuft: bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos, 1999, s. 185.

2 Teori och metod

I detta kapitel presenteras de teoretiska- och metodologiska ansatser vars perspektiv tillämpas genom undersökningen. I syfte att teoretisera det ämne som problematiserats under föregående kapitel har jag valt att använda den sociologiska disciplin och begreppsbyggnad som utvecklats av Pierre Bourdieu. I underrubriken 2.1 *Teori* behandlas den del utav Bourdieus lära som för undersökningen bidrar med ett relevant perspektiv på de frågor som ställdes i inledningskapitlet.

Den metod som används för att analysera det primärmaterial som är föremål för undersökningen bygger på Michel Foucaults diskursanalytiska modell. Denna behandlas i underrubriken 2.2 *Metod*.

2.1 Teori

I detta avsnitt introduceras Pierre Bourdieus sociologi. Inledningsvis ges en redogörelse för de centrala begrepp som inom Bourdieus referensram tillför teoretiska perspektiv till undersökningen. Därefter betonas de samband som identifierats mellan Bourdieus teoribildning och begreppet integration, samt vilka implikationer sådana kopplingar har för undersökningens genomförande.

I syfte att fastställa vilka begrepp som är centrala för förståelsen av Bourdieus teorier fordras en kategorisering av de primära fält som är föremål för hans sociologiska forskning. Dessa består utav

- (1) Reproduktion och förändring av klass- och maktrelationer, och
- (2) Förhållandet mellan aktör och struktur.⁷

Bourdieu använder begreppet *kapital* för att urskilja klass- och maktrelationer. Bourdieus kapitalbegrepp skiljer sig dock från tidigare sociologiska perspektiv, som vilat på Karl Marx klassdefinition, i bemärkelsen att Bourdieu, utöver det ekonomiska kapitalet som Marx teoretiserade, implementerar ett socialt- kulturellt- och symboliskt kapital i analysen av klass och makt. Det ekonomiska kapitalet är dock utgångspunkten varifrån övriga kapitalformer härstammar. Av förevarande anledning ser Bourdieu vikten av att teoretisera omvandlingsmomenten mellan de olika kapitalformerna. Aktörens de facto handlingar styrs inte enbart av

⁷ Lögdlund, Ulrik & Gottzén, Lucas (red.). *Sociologins teoretiker*. Malmö: Gleerups, 2014, s. 227.

ekonomiska motiv utan omfattas även av investeringar i socialt- och kulturellt utbyte – följaktligen måste en analys som siktar på att identifiera mönster av klass- och maktrelationer även involvera analysen av detta spektrum av kapitalformer.⁸ Detta förhållningssätt utgör styrkan i Bourdieus teoretiska ramverk, och gör att forskaren genom en djupgående och mångfasetterad analys teoretiskt kan kartlägga aktörens handlingar utifrån en klassposition.

Bourdieu definierar det *sociala kapitalet* som summan av aktörens resurser i form av sociala nätverk, och dennes tillgång till det kollektiva kapital som erbjuds medlemmarna i en given grupp. Volymen av kapitalet bestäms utifrån omfånget av det sociala nätverk en aktör kan mobilisera till sin fördel, och vilket upprätthålls genom avsiktliga eller omedvetna investeringar i sociala relationer.⁹

Bourdieu använder begreppet *kulturellt kapital* för att beskriva de samverkande processer av kapital som disponeras av en agent. Den första utav dessa processer består i all den kunskap som aktören anskaffat och som kan användas för dennes nytta. Sådan kunskap står i relation till den andra processen av kulturellt kapital, vilket utgörs av aktörens tillgång till materiella kulturobjekt. Sådana objekt, till exempel ett musikinstrument, kan anskaffas genom ett ekonomiskt kapital, men för att bruka det fordras kunskap – ett förkroppsligat kulturellt kapital. Ser vi till strukturnivå uppenbarar sig här en klasskonflikt; innehavarna av den dominerande kapitalformen, ekonomiskt kapital, äger de produktionsmedel som brukas av aktörer som har kunskap om dem, men som saknar ekonomiska medel för att anskaffa dem. Konflikten kan fortgå, menar Bourdieu, eftersom aktörer inom den dominerade klassen inbördes tvingas tävla om de tjänster som garanterar utbytet mellan kapitalformerna.¹⁰ Den sista processen av kulturellt kapital syftar till symboliken av exempelvis intyg, titlar och examen. Dessa faktorer verkar för att legalt certifiera innehavaren som kulturellt kompetent, och som ett socialt erkännande av dylika. På grund av ekonomiska aspekter som exempelvis utbildningskostnader, är denna process i strikt förhållande till det ekonomiska kapitalet.¹¹

⁸ Bourdieu, Pierre. The forms of capital. I *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, John Richardson (red.), 241-258. New York: Greenwood, 1986, s. 54.

⁹ Bourdieu, Pierre. *The forms of capital*, s. 52.

¹⁰ Ibid, s. 49-50.

¹¹ Ibid, s. 51.

Vidare i Bourdieus teoretiska ramverk finner vi begreppet *fält*, som är det rum varigenom agenternas sociala position kan urskiljas. Genom att analysera de verksamma kapitalformernas produktions- och fördelningsmoment inom ett givet fält vill Bourdieu visa att strukturer, trots sin beständiga natur, inte är oföränderliga. Värdet och effektiviteten av en aktörs förvärvade kapital avgörs utav de specifika regler som återfinns inom varje fält. Att agenterna således är underställda fältets regler åskådliggör deras handlingar som antingen bevarande- eller omdanande av de dominerande strukturerna verksamma i fältet.¹² Statens innehav av den symboliska- och materiella makten, som i följande stycke beskrivs i detalj, innebär makten att reglera de olika fältens strukturer.¹³

Det första begreppet att redogöra för inom (2) är *staten*. Bourdieus definition av staten härrör från Max Webers klassiska begreppsbyggnad av dylika, med undantag för tillägget *symboliskt våld*.

Staten är ett X (som återstår att bestämma) som med framgång gör anspråk på monopolet på legitim användning av fysiskt *och symboliskt* våld inom ett avgränsat territorium och mot den befolkning som är bosatt inom detta.¹⁴

Ovanstående definition ger inte en förklaring till vilken funktion staten, genom användningen av fysiskt och symboliskt våld, syftar till att säkerställa. För att göra en sådan klassificering väljer Bourdieu att först redogöra för de egenskaper (fysiskt, ekonomiskt, kulturellt och socialt kapital) som tillskrivs de aktörer som är underställda staten; medborgarna. När kapitalformerna tillskrivs ett värde och erkänns av andra aktörer inom samma fält, exempelvis av medborgare i en given stat, blir de symboliskt verksamma. Exempelvis härrör det symboliska kapitalet som delaktiga samhällsmedborgare har till sitt förfogande från de egenskaper som förknippas med en sådan subjektposition, värderade utifrån universella perceptionskategorier såsom högt-lågt, stort-litet, manligt-kvinnligt etc. Resultatet konstruerar de sociala villkor som är utmärkande för den givna gruppen. Bourdieu tillägger att det symboliska kapitalets fördelningsstruktur, alltså i vilken utsträckning det skiljer sig mellan olika samhällsgrupper, tenderar att förbli stabilt - vilket skapar förutsättningar för identitetsfaktorer som etnicitet, namn och hudfärg

¹² Bourdieu, Pierre. *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press, 1984, s. 113.

¹³ Bourdieu, Pierre. *Praktiskt förnuft*, 45-46.

¹⁴ *Ibid*, 89.

att bli konstanta som positiva eller negativa perceptions-kategorier i konstruktionen av det symboliska kapitalet.¹⁵ Statens funktion, menar Bourdieu, är att koncentrera det symboliska kapitalet till symbolisk makt. I rollen som innehavare och förvaltare av detta kapital är staten den aktör som, på grund av medborgarnas erkännande av statens legitimitet, har makten att genomdriva varaktiga principer och strukturella indelningar för den underordnade befolkningen.¹⁶

Genom maktutövelse i byråkratiska och juridiska klassificeringssystem verkar de statliga strukturerna för att stärka den nationella identiteten. Syftet med att enhetliggöra samhället - att integrera dess komponenter, är att legitimera statens existensberättigande. Utbildningssystemet är den primära struktur som verkar för att reproducera den nationella identiteten varigenom en dominerande kultur sanktioneras.¹⁷ Konsekvenserna av sådana ansträngningar blir dock, hävdar Bourdieu, att övriga kulturer och språk - och de individer eller grupper som gör anspråk på dem, förpassas till marginalen eftersom de inte har tillgång till de medel som behövs för att uppfylla kraven som den allmänna normen, sprungen ur det symboliska kapitalet, ställer.¹⁸ Det är i tillägget av *symboliskt våld* i definitionen av staten som vi således kan skönja Bourdieus uppfattning av relationen mellan aktör och struktur. Utöver den legitima användningen av ett fysiskt våldsmonopol, bildar det symboliska våldet ett ramverk för statens strukturella indelning av samhället. Aktörerna står dock inte i förfogande att uppfatta denna våldsform eftersom den är underbyggd av de kollektiva förväntningar som den symboliska makten föreskriver.¹⁹

Vilka tolkningar kan då göras utifrån detta teoretiska ramverk i förhållande till begreppet integration, och vad blir implikationerna för den här undersökningens genomförande? Frågorna som ställdes i inledningskapitlet syftar till att undersöka huruvida statens antaganden om målgruppens kapitalvolym reglerar deras behov av samhällsorientering. Det är i detta moment av undersökningen som Bourdieus kapitalteori är användbar. Om det i undersökningen finns indikationer på att sådana antaganden förekommer, måste lagens syfte granskas kritiskt. Det är i ett sådant moment som Bourdieus teorier om aktör och struktur träder in.

¹⁵ Ibid, s. 156.

¹⁶ Ibid, s. 95-96.

¹⁷ Ibid, s. 96.

¹⁸ Ibid, s. 97.

¹⁹ Ibid, s. 154-155.

Visar analysen att målgruppens kapitalvolym inte överensstämmer med de strukturer som är verksamma i det samhälleliga fältet, då måste integrationen betraktas som en omvandlingsprocess som initieras genom samhällsorientering. Att staten vill verka för integreringen av nyanlända till samhället är inte anmärkningsvärt, men som vi redan konstaterat i inledningskapitlet har vissa grupper av nyanlända uteslutits ur målgruppen för samhällsorientering. Detta är ett politiskt ställningstagande som fordrar vissa frågor. Genom att skåda detta uteslutningsförfarande via Bourdieus premiss²⁰; att reproduktionen av klasstillhörighet villkoras av magnituden av en individs resurser inom de olika kapitalformerna, syftar undersökningen till att synliggöra den diskurs som bestämmer vem som är i behov av att integreras.

2.2 Metod

I syfte att tillämpa Bourdieus teoretiska perspektiv om klass, aktör och struktur på det material som är föremål för undersökningen fordras en metodologi som i en sådan kontext kan granska officiell retorik. Utredningar, menar Bourdieu, är en institution som samlar officiella personer med uppdrag att utföra en tjänst i allmänhetens intresse. Då staten, på grund av dess koncentration av symbolisk makt, är präglad av en bild av allmängiltighet, blir det dessa personers uppdrag att förmedla en samhällelig ståndpunkt – utan att ge upp sina egna politiskt färgade åsikter; något som endast kan ske genom användningen av officiell retorik.²¹

Av ovanstående anledningar används en diskursanalytisk metod, inspirerad av Michel Foucault och med hjälp av textanalytiska verktyg av Norman Fairclough. Syntesen mellan Foucault och Fairclough gör att jag kan granska den statliga retorik som används för utövandet av makt, vilket förekommer i det material som undersökningen syftar till att analysera. Genom diskursanalysen bidrar Foucault och Fairclough med en väg in i språket, vari Bourdieus analytiska begrepp kan avläsas.

2.2.1 Diskursanalys

Inom diskursanalysen är språket det primära objektet för granskning. Språket analyseras utifrån dess sammanhang där ordval och begrepp i en given text utgör ett

²⁰ Bourdieu, Pierre. *Distinction*, s. 114.

²¹ Bourdieu, Pierre. *Praktiskt förnuft*, s. 112.

medvetet val som speglar författarens vilja att förmedla sin version av sanningen. Diskursanalysen fokuserar således på språkets konstruktioner av sanning och verklighet. Vad är det som författaren vill förmedla, och vad utelämnas? Varje retorisk handling gör vissa aspekter relevanta, och andra av mindre betydelse. Den centrala idéen inom diskursanalys är att språket skall betraktas som ett neutralt verktyg varigenom författaren önskar förmedla en entydig sanning. Det diskursanalysen syftar till att blottgöra är att det inte kan existera en oberoende verklighet eller entydig sanning, och därav klassificeras all kunskap som socialt konstruerad.²²

Michel Foucault delar in diskursen i två ordningar; de yttre- och inre procedurerna av diskurser. I de yttre procedurerna återfinns de utestängningsmekanismer, kopplade till statlig koncentration av makt, som verkar för att kontrollera summan av diskursproduktionen i ett givet samhälle genom att definiera det som avviker från dess strukturer. Inom dessa procedurerna finns en dualistisk uppdelning som definierar det som är sant och falskt; och således hur kunskap skall användas och värderas.²³ Detta avsnitt är av särskild betydelse för undersökningen eftersom det bidrar med ett verktyg som låter mig uppmärksamma ordens effektivitet, som i juridiska och politiska texter, enligt Foucault, är påtvingade och således bestämmer egenskaper och roller för de talande subjekten.²⁴ Foucault beskriver de inre procedurerna av diskursens ordning som ett rum som dikterar diskursens tendens att spridas till de interPELLERANDE subjekten. Genom att konstruera normer för vilka yttranden som kan sanktioneras blir diskursen subjektens gemensamma tillhörighet, men medför samtidigt deras underkastelse inför den dominerande diskursen.²⁵

Den textanalytiska fasen av diskursanalys är hämtade ur Norman Faircloughs diskursanalytiska begreppsbyggnad. Här koncentreras analysen på ordval, satsindelning och grammatik. I det sistnämnda begreppet ingår två element; transitivitet och modalitet. Det praktiska förfarandet i analysen av primärmaterial sker enligt följande trestegsmodell:

²² Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.). *Diskursanalys i praktiken*, 1 uppl. Malmö: Liber, 2007, s. 10-12.

²³ Foucault, Michel. *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion, 1993, s. 7-8.

²⁴ *Ibid*, s. 28.

²⁵ *Ibid*, s. 30.

1. Identifiering och analys av kommunikativ händelse.

I det första steget identifieras de moment, av relevans för undersökningen, där den kommunikativa händelsen avser förmedla en sanning eller norm. Här tittar jag på ordval och metaforer som upprepas, samt på satsindelning och grammatik.

2. Analys av textens transivitet.

Att analysen textens transivitet innebär att granska relationen mellan den kommunikativa händelsen och de subjekt eller objekt som den åsyftar. Detta gör jag för att belysa vilka identiteter, handlingar och/eller praktiker som möjliggörs genom den givna framställningsformen. På grund av att sådana förbindelser är ideologiska, är det lika viktigt att betona vad/vem som utelämnas i texten.

3. Analys av textens modalitet.

Analys av modalitet ger svar på hur författaren förbinds med sitt påstående, vilket har konsekvenser för mottagandet av texten. Det är således en faktor av vilken vi kan avläsa den grad av auktoritet som författaren vill förmedla till läsaren.²⁶

²⁶ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2000, s. 88-90.

3 Litteraturöversikt och tidigare forskning

Forskningsöversikten i detta kapitel kommer att fokusera på kärnfrågan i kommande undersökning; integration. Eftersom begreppet är normativt är dess utförande således beroende av politisk styrning. Detta får två implikationer för forskningen som bedrivs kring begreppet. För det första tenderar integrationsinsatser att variera bland lokala-, regionala- eller nationella aktörer – vilket kan få konsekvenser för urvalet av de objekt forskaren väljer att studera. För det andra är det ett begrepp som, på grund av dess korrelation med samtidspolitiken, är föränderligt, vilket leder till att skarpt avgränsade forskningsfält ibland måste anpassas efter politiska skiften.

Eftersom detta forskningsprojekt enbart fokuserar på samhällsorientering som integrationspolitisk metod, redovisas forskningsöversikten ur en svensk kontext. Under följande rubrik har jag valt att granska de frågor där den svenska integrationsforskningen förefaller samstämmig, samt att identifiera de moment där de teoretiska utgångspunkterna står i oenighet. Detta leder till en sammanställning av forskningsläget kring svensk integrationspolitik, vari jag placerar mitt eget forskningsprojekt utifrån bedömningar av vad som återstår att studeras.

3.1 Urval

Urvalsprocessen för att bestämma forskningsläget kring integration, och då främst samhällsorientering, gick ut på att använda sökorden; *integration*, *medborgarskap*, *integrationspolitik*, *samhällsorientering*, *integrationsprogram*, *asylmottagande*, *flyktmottagande* i Lunds universitets biblioteksverktyg LUBsearch och LOVISA. I syfte att kartlägga hur den samtida svenska forskningen kring integration bedrivs gjordes en avgränsning av sökordens resultat mellan åren 2010-2017, vilket är tidsperioden då samhällsorientering i dess nuvarande form har bedrivits i Sverige.

3.2 Svensk integrationsforskning 2010-2017

2010 var ur ett politiskt perspektiv ett händelserikt år för arbetet med integration i Sverige. De nya lagarna om etableringsinsatser och om samhällsorientering togs i bruk under våren, och senare samma år fick Sverige en ny alliansledd regering. Sverigedemokraterna hade för första gången kommit in i riksdagen. Följaktligen

blev integrationspolitiken ett av de ämnen som dominerade samhällsdebatten, vilket gjorde avtryck även på forskningsfältet.

2010 är även det år som Lena Grips avhandling *Likhetens rum – olikhetens praktik: om produktion av integration i fyra svenska kommuner* publiceras. Grips forskning visar att den svenska integrationspolitiken verkar utifrån en paradox, där själva kärnan av integrationsbegreppet – olikheten – bildar en förutsättning för den målbild som är likhet. Att arbeta integrationspolitiskt utifrån ett kategoriserande av invandrare är enligt Grip tydliga tecken på en implementeringsproblematik, där risken blir att förstärka föreställningen om ett *vi* som skall integrera *dem*.²⁷ Grip betonar även bristen på forskning som undersöker andra implementeringsformer för integrationsarbete, där fokus ligger på en jämlik fördelning av integrationsanpassningar snarare än ett kategoriserande.²⁸

Under denna tidsperiod bedrivs även flera forskningsprojekt om integration. Institutet för Framtidsstudier initierade år 2009 projektet *Integration och pluralism i det framtida samhället*, vilket pågick till 2011 och som bland annat resulterade i Ludvig Beckmans bok *Den rimliga integrationen* (2011). Beckman använder begreppsanalys för att kritiskt granska föreställningar som inom politiken och forskarvärlden cirkulerar kring begreppet integration. Att tala om integration som en ensidig process får, enligt Beckman, implikationer för diskursen kring mångfald. Den ensidiga processen framhåller vissa grupper eller individers anpassningsproblem som roten till brister i integrationsarbetet. Att i stället tala om integration som en ömsesidig process medför att alla parter är underställda arbetet för likhet; något som Beckman illustrerar genom idén om mångfaldssamhället (jfr Grip 2010).²⁹ Beckman är också kritisk till den politiska föreställningen om ett empiriskt samband mellan deltagande i arbetsmarknaden och integration – ett samband som inte tar hänsyn till fördelningen av tillgång till arbete, och således inte beaktar den strukturella diskriminering som finns på den svenska arbetsmarknaden. Beckman frågar därför varför arbetsmarknadsetablering är det primära medlet för integrationspolitiken, och kommer till slutsatsen att de skäl som

²⁷ Grip, Lena. *Likhetens rum - olikhetens praktik: om produktion av integration i fyra svenska kommuner*. Diss., Karlstad universitet, 2010, s. 154.

²⁸ Ibid, s. 153.

²⁹ Beckman, Ludvig. *Den rimliga integrationen*. 1. Uppl. Stockholm: Dialogos, 2011, s. 83.

motiverar en sådan politik framhäver samhällsekonomiska vinster framför integration.³⁰

Martin Qvist har i sin avhandling *Styrning av lokala integrationsprogram: institutioner, nätverk och professionella normer inom det svenska flyktningmottagandet* (2012) studerat decentraliseringens effekter på integrationsarbetet i Sverige. Genom att analysera lokala aktörers implementering av integrationsinsatser finner han att arbetslinjen är den norm som var framträdande inom introduktionsprogrammen.³¹

Fokus för dessa program var att betona sysselsättningsfrämjande insatser. (jfr Beckman 2011). Riskerna med en sådan norm, menar Qvist, är att individer som har lättast att ta sig in på arbetsmarknaden, på grund av erfarenheter och/eller utbildning prioriteras.³²

Vi kan alltså se att det finns en samstämmighet mellan centrala- och lokala myndighetsaktörer i frågan om organiseringen av introduktionsprogram. Detta, samtidigt som vi kan skönja en samstämmighet i forskningsläget som ifrågasätter det empiriska sambandet mellan sysselsättningsfrämjande åtgärder och integration.

Ett annat forskningsprogram, som i skrivande stund fortfarande är aktivt, är *Mångfaldens dilemman – etnisk integration och segregation i staden*. Programmet bedrivs vid Institutet för bostads- och urbanforskning vid Uppsala universitet. Arbetets gemensamma utgångspunkt härstammar från Karin Borevis avhandling *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället* (2002), som identifierar tre dilemman för integrationspolitiken;

- 1) spänningen mellan individuell och kollektiv frihet (jfr Beckman 2011),
- 2) selektivt riktade politiska insatser kontra en universell politik som berör alla (jfr Grip 2010), och
- 3) integrationens syfte – att främja demos (medborgerlig gemenskap) parallellt med etnos (etnisk och kulturell/religiös tillhörighet).³³

Forskningsprogrammet har hittills resulterat i två antologier, varav den ena - *Mångfaldens dilemman – Medborgarskap och Integrationspolitik* (2016) är den

³⁰ Ibid, s. 90-91.

³¹ Qvist, Martin. *Styrning av lokala integrationsprogram: institutioner, nätverk och professionella normer inom det svenska flyktningmottagandet*. Diss., Linköpings universitet, 2012, s. 199.

³² Ibid, s. 210.

³³ Bengtsson, Bo, Myrberg, Gunnar & Andersson, Roger (red.). *Mångfaldens dilemman: medborgarskap och integrationspolitik*. 1. uppl. Malmö: Gleerups, 2016, s. 7.

plattform där Mattias Engdahls studie av medborgarskapets effekt för integrationsprocessen på arbetsmarknaden presenteras. Medborgarskap är enligt Engdahl en faktor som garanterar full tillgång till den svenska arbetsmarknaden, men även en garanti för arbetsgivare att den arbetssökande har rätt att vistas och arbeta i Sverige.³⁴ Resultatet av studien visar på en stark kausalitet mellan beviljat medborgarskap och arbetsmarknadsetablering.³⁵ Engdahls studie kan således sättas in i den kontext som teoretiseras av Beckman (2011) – att det empiriska sambandet mellan arbetsmarknadsetablering och integration inte tar hänsyn till tillgångsfördelningen av arbetsmarknaden.

Jennie K Larsson har i sin avhandling *Integrationen och arbetets marknad* (2015) studerat etableringsreformens effekter och granskat hur myndigheter såväl som privata aktörer (genom upphandling) implementerar integrationspolitik. Larssons studie är unik i bemärkelsen att den i viss utsträckning även analyserar samhällsorientering, dock ur ett arbetslinjeperspektiv. Likt ovanstående forskare är Larsson kritisk till användandet av kategorisering i målgruppskonstruktioner. Vad som utmärker analysen är att den beaktar hur myndighetshandläggare och privata aktörer positionerar sig själva och sina klienter utifrån social gruppstillhörighet, vilket får konsekvenser för implementeringen av integrationspolitiken.³⁶ Larssons analys visar, till skillnad från Qvist (2012), att de individer som var närmast arbetsmarknaden ansågs kapabla att ta ansvar för sin egen etablering, vilket för dessa individer innebar mindre resurser och stöd.³⁷

3.3 Behovet av framtida forskningsinsatser

Arbetslinjen är det centrala tema som återkommer i forskningen kring svensk integrationspolitik, vilket är tydligt i den litteratur (jfr Beckman 2011, Qvist 2012, Engdahl 2016, Larsson 2015) som granskats under föregående rubrik. Att arbetsfrågan tar så stor plats i forskningen verkar, av litteraturen att döma, vara en spegling av den verklighet som den samtida integrationspolitiken resulterar i.

³⁴ Engdahl, Mattias. Medborgarskap och arbetsmarknaden. I *Mångfaldens dilemma: medborgarskap och integrationspolitik*, Bengtsson, Bo, Myrberg, Gunnar & Andersson, Roger (red.). 65-79. 1 uppl. Malmö: Gleerups, 2016, s. 67.

³⁵ Ibid, s. 74.

³⁶ Larsson, Jennie K. *Integrationen och arbetets marknad: hur jämställdhet, arbete och annat "svenskt" görs av arbetsförmedlare och privata aktörer*. Diss, Linköpings universitet, 2015. Stockholm: Atlas Akademi, 2015, s. 22.

³⁷ Ibid, s. 286.

Frågan vi kan ställa oss då är vad som sker med implementeringen av övriga integrationsfrämjande samhällsområden, och hur dessa förmedlas. Det är i en sådan frågeställning som följande undersökning aktualiseras.

4 Undersökning

I följande kapitel analyseras det primärmaterial som står angivet i *1.2 Material och avgränsningar*. Kapitlet disponeras schematiskt enligt den diskursanalytiska metoden, och inleds genom att analysera diskursen kring integration i proposition 2012:13/63 *Utvidgad målgrupp för samhällsorientering samt ett kunskapsunderlag och en analys om integrationens tillstånd och utveckling*, vilket var det förarbete som gav upphov till lagen (2013:156) *om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*.

Därefter analyseras det utbildningsmaterial som används för att förmedla kunskaper i samhällsorientering, vilket syftar till att ge svar på undersökningens andra frågeställning. Detta material består utav utbildningshäftet *Va med!* (2011) och boken *Om Sverige* (2015).

4.1 Proposition 2012/13:63

Detta avsnitt kommer att struktureras utifrån hur undersökningens frågeställning disponeras i inledningskapitlet. I det första momentet identifieras- och analyseras diskursen kring integration. Hur beskrivs integrationens syfte, och vilka skäl anges för att motivera en utbildning i samhällsorientering? Svaret på dessa frågor kopplas till en analys av målgruppen; vilka anses vara i behov av integration? I detta moment appliceras Bourdieus kapitalteori - i syfte att förstå vilka egenskaper som diskursivt förbinds med den subjektsposition som ämnas delta i samhällsorientering. Svaret ger oss en uppfattning om vem eller vilka som behöver integreras, men likaså vilka som *inte* står i behov av integrationsinsatser.

I prop. 2012/13:63 nämns orden *integration* och *integrationspolitik*, inklusive dess språkliga böjningar, vid 31 tillfällen.³⁸ I *tabell 1*, nedan, redovisas en sammanställning av de ord som, i anslutning till dessa begrepp, återkommer vid minst tre tillfällen. Dessa meningar återkommer därefter i citat som analyseras utifrån den diskursanalytiska metoden.

³⁸ Proposition 2012/13:63 *Utvidgad målgrupp för samhällsorientering samt ett kunskapsunderlag och en analys om integrationens tillstånd och utveckling*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet, 2012.

Tabell 1

Frekvens	Ord			
9 ⇒	Arbete	Förbättra	Samhälle	
8 ⇒	Viktig			
7 ⇒	Arbetsmarknad	Utrikes födda		
4 ⇒	Alla	Bidra	Regeringen	
3 ⇒	Efterfrågan	Företag	Förutsättningar	Landet
	Olika	Sammanhållning	Social	Tillhörighet

Frekvenslista för ord förekommande vid minst tre tillfällen i anslutning till begreppen *integration* och *integrationspolitik* i prop. 2012/13:63, organiserade vågrätt efter alfabetisk ordning. Ej inräknade är vanligt förekommande konjunktioner och meningsbyggande ord såsom *och*, *att*, *i*, *för*, *som* etc., eller de tillfällen då begreppen förekommer i rubriker eller titlar. I tabellen har grammatiska böjningar av de redovisade orden sammanslagits.

Att dra slutsatser av ovanstående tabell vore felaktigt eftersom den inte beaktar vilken kontext orden härstammade ifrån. Däremot ger materialet en inblick i vad som statistiskt sätt omnämns mest frekvent i samband med att författarna berör ämnet *integration*. Det vi nu ska titta på är hur en sådan kontext yttrar sig, och granska några av de kommunikativa händelser där begreppet *integration* förekommer.

Till att börja med har jag valt ut tre citat som är representativa för hur författarna uttrycker och motiverar syftet med *integration* och samhällsorientering.

Citat 1

Syftet med samhällsorienteringen är att underlätta de nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet.³⁹

I ovanstående citat kan vi, genom att titta på användningen av verbet *är*, uttyda författarnas anspråk på att förmedla en sanning. Uttalandet är specifikt till den grad att det tydligt berättar för läsaren vad samhällsorienteringens syfte är; nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. Det ger oss dock inga svar på vad som definierar en sådan etablering, men antyder att satsens subjekt, nyanlända, *inte* är etablerade - eller har svårigheter med att bli etablerade. Användandet av verbet

³⁹ Proposition 2012/13:63, s. 12.

underlätta antyder att det finns ett hinder som stör en annars mekanisk integrationsprocess - ett hinder vilket förläggs på subjektet. Ansvaret för att överbrygga ett sådant hinder uttrycks dock vila på den aktör som garanterar samhällsorienteringen – staten.

I nästföljande citat ser vi ett uttalande som ger svar på hur författarna anser att nyanlända, genom samhällsorientering, ska uppnå det integrationspolitiska målet.

Citat 2

Ett av målen med samhällsorienteringen är att deltagarna utvecklar kunskaper om de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar. Här ingår sådant som alla människors lika värde och jämställdhet.⁴⁰

Vi har i *citat 1* konstaterat att gruppen *nyanlända* används som subjekt. I *citat 2* är subjektet *deltagarna*, vilket i praktiken syftar på gruppen nyanlända. I citatet konstrueras nyanlända som en grupp som, på grund av avsaknaden av kunskaper i mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar, brister i målet med att etablera sig i arbets- och samhällslivet – och därför behöver genomgå samhällsorientering. En sådan formulering får även innebörden att nyanlända konstrueras utefter en presumerad homogenitet i fråga om kulturellt kapital. Nyanländas kunskaper anses inte kunna användas till deras egen nytta i arbets- eller samhällslivet, och behöver således omvandlas eller utökas i syfte att lämpa sig åt de strukturer som verkar i samhället. Här uppenbarar sig en intressant distinktion som går att spåra till kategoriseringstänkandet som Grip (2010) och Beckman (2011) kritiserar. På vem eller vilka anser författarna att ansvaret vilar, avseende säkerställandet av integration och etablering? I nästa citat granskas ett uttalande som ger svar på den frågan.

Citat 3

Integration är en ömsesidig process och alla, oavsett bakgrund, är delaktiga i och medansvariga för den. Det svenska samhället har ett ansvar att välkomna nyanlända och undanröja hinder för integrationen. Samtidigt har den enskilde

⁴⁰ Ibid, s. 36.

ett ansvar att försöka få jobb, lära sig svenska och komma in i det nya samhället.

En av de största samhällsutmaningarna i dag är att bekämpa det utanförskap som många utrikes födda fastnat i.⁴¹

Ansvar för integration förläggs i detta uttalande på alla aktörer i samhället; de som verkar på strukturnivå, såväl som på enskilda aktörer. Samtidigt kvarstår subjektspositionen *nyanlända* - och det hinder deras kapitalformer utgör för deras integration. Trots att citatet gör anspråk på sanningen att *alla* ansvarar för integrationen, konstrueras *den enskildes* ansvarsuppgifter utifrån kriterier som nyanlända saknar - och som svenska medborgare förväntas ha. Genom att titta på ordvalen *nya samhället* och *lära sig svenska* kan vi se hur författarna via subjektet *den enskilde* åsyftar personer som är födda på någon annan plats än Sverige. Ett sådant förhållningssätt frångår idén om ett kollektivt integrationsansvar och förpliktigar i stället endast nyanlända att anpassa sig. Utfallet resulterar inte i en ömsesidig integrationsprocess, utan är i grunden en assimilationstanke (jfr Larsson, 2015).

Därefter talar författarna om utanförskap som utmärkande för många utrikes födda. I satsen definieras inte begreppet utanförskap – men dess konnotation åsyftar, i samband med ordvalet *samhällsutmaning*, något problematiskt. Att denna problematik attribueras *utrikes födda* verkar för konstruktionen av subjektspositionen *nyanlända*. Vi kan dock konstatera att utanförskap är ett begrepp som per definition garanterar två fält, var individens positionering, enligt *citat 3*, avgörs av faktorerna *få ett jobb*, *lära sig svenska* och *att komma in i samhället*. Att få ett jobb medför ett stärkande av individens ekonomiska kapital, att kunna språket förhöjer kulturellt kapital, och att komma in i samhället tillgodoser individens sociala kapital. På grund av att diskursen om utanförskap, som samhällets aktörer är underställd, erkänner värdet av dessa kapitalformer - genererar anskaffandet av dem ett symboliskt kapital, som i sin tur ger tillträde till det fält som utgörs av *innanförskap* - samhället. Dock är det så, menar Bourdieu, att det symboliska kapitalets fördelningsstruktur tenderar att förbli stabilt i ett givet fält. Detta leder till att värderingen av de identitetsmarkörer som är utmärkande för

⁴¹ Ibid, s. 37.

en grupp, exempelvis etnicitet, namn och hudfärg, riskerar att förbli konstanta.⁴² Detta manifesteras tydligt i den strukturella diskriminering av invandrare som existerar på den svenska arbetsmarknaden (jfr Engdahl 2016, Beckman 2011).

4.1.1 Målgrupp

Genom att analysera de ovanstående tre citaten kan vi nu urskilja den diskursiva konstruktionen av integrationens- och samhällsorienteringens syften. Det jag nu ämnar visa är hur målgruppen för dessa syften, de nyanlända, konstrueras i diskursen. Detta ger svar på vilka inom denna målgrupp som anses stå i behov av integrationsinsatser, samt vilka som bedöms ha kapaciteten och förmågan att hitta sin egen väg in i samhället. För att omfattas av målgruppen för samhällsorientering, som föreslagen i *prop. 2012/13:63* skall den nyanlände uppfylla kraven att;

- Ha blivit beviljad uppehållstillstånd eller uppehållskort som familjemedlem eller anhörig med anknytning till en person som har rätt att vistas i Sverige.
- Fyllt 18 år men inte 65 år.
- Vara folkbokförd i en kommun.
- Ej studera på gymnasieskola
- Ej vara medborgare i ett land som är anslutet till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) eller Schweiz.⁴³

Citat 4

[Det är] regeringens uppfattning att samhällsorientering i första hand bör erbjudas de nyanlända invandrare som har för avsikt att etablera sig i Sverige och som kan ha svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Regeringen har vid bedömningen av hur målgruppen ska utvidgas således fokuserat på att ett viktigt syfte med samhällsorienteringen är etablering i arbetslivet.⁴⁴

Detta citat utmärker sig från de övriga texter som har granskats ovan, i bemärkelsen att författarna är tydliga med att poängtera *regeringen* som avsändare. Detta har två teoretiska implikationer; den första är att graden av auktoritet som förmedlas genom påståendet förstärks, vilket tydliggörs genom ordvalen *fokuserat* och *viktigt*.

⁴² Bourdieu, Pierre. *Praktiskt förnuft*, s. 156.

⁴³ SFS 2013:156 *Lag om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*, 2 §.

⁴⁴ Proposition 2012/13:63, s. 16.

Den andra är att mottagaren uppfattar påståendet som mer giltigt. Anledningen till ett sådant språkbruk kan förklaras av att förslaget om målgrupp var det område som kritiserades mest av remissinstanserna i propositionen. Ordvalet *erbjuda* i kombination med *avsikt* i den första meningen indikerar en maktrelation mellan aktör och struktur, vars utgång regleras av aktörens prestation snarare än av strukturens skyldighet. En sådan framställning går i linje med vad som uppdragades i *citat 3* – divergensen i idén om ett kollektivt integrationsansvar. Detta har konsekvenser för diskursen om mångfaldssamhället, och värderingen av de människor som kommer till Sverige från andra länder.

Citat 5

Mångfalden ger vårt samhälle fler perspektiv och nya sätt att se på omvärlden. De som är födda i andra länder är en tillgång som potentiell arbetskraft och som nya medborgare.⁴⁵

Ovanstående uttalande lyfter upp positiva aspekter av ett mångfaldssamhälle, vilket är en framställningsform som tillåter- och gör det möjligt för människor från andra länder att leva- och känna sig välkomnade i Sverige. Vi kan dock urskilja ett mönster i hur subjekten *nyanlända* tenderar att konstrueras i samband med diskursen om arbete. Tittar vi på föregående uttalande, *citat 4*, är samhällsorienteringen i *första hand* till för de individer som är arbetsföra. En liknande bild projiceras i *citat 3*, där den enskilde har ett *ansvar att försöka få jobb*. I *citat 1 & 5* är förledet *arbete* i bägge fallen ordnade primärt i satsen. Genom att belysa vilka identiteter och praktiker som möjliggörs genom diskursen om integration och mångfald kan vi bilda oss en uppfattning om vad eller vilka som *inte* tillåts. Detta skall jag försöka visa i följande stycken.

Propositionen inleder med att redogöra för den grupp av nyanlända som betecknas *anhöriginvandrare*, vilket omfattar de personer (make, maka, sambo, barn under 18 år eller adoptivbarn) som invandrar till Sverige på grund av att de vill återförenas med en anhörig som är svensk medborgare eller som har uppehållstillstånd i Sverige. Nedan följer ett antal uttalanden som förbinds till denna grupp.

⁴⁵ Ibid, s. 37.

Citat 6

Regeringen anser att det för anhöriginvandrare som är tredjelandsmedborgare, finns mycket som talar för att det finns ett stort behov av stöd och information i form av samhällsorientering.⁴⁶

I ovanstående citat görs ytterligare en indelning av gruppen nyanlända. Genom att kategorisera de anhöriginvandrare som är medborgare i ett land utanför Europeiska Unionens (EU) medlemsstater, så kallade *tredjelandsmedborgare* – bildas samtidigt en kategori för de anhöriginvandrare som invandrar till Sverige och är medborgare i en av EU:s medlemsstater. I en sådan kategorisering homogeniseras de båda grupperna på basis av deras medborgarskap, varigenom antaganden om anskaffat kapital konstrueras. I följande två citat syftar regeringen på anhöriginvandrare som är tredjelandsmedborgare:

Citat 7

Gemensamt för dessa anhöriginvandrare är att de i många fall saknar en naturlig koppling till arbetsmarknaden [...] ⁴⁷

Citat 8

De får antas tillhöra den grupp av nyanlända invandrare som har störst behov och nytta av att genomgå samhällsorientering [...] ⁴⁸

Jämför vi dessa uttalanden med hur regeringen talar om den grupp anhöriginvandrare (*citat 9* och *10* nedan) som är medborgare i ett land anslutet till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), eller Schweiz, ser vi indikationer på antaganden om socialt- och ekonomiskt kapital för de båda grupperna.

Citat 9

[...] ofta en högre sysselsättningsgrad och en lägre arbetslöshet än tredjelandsmedborgare. Det talar för att dessa invandrare i allmänhet inte har

⁴⁶ Ibid, s. 17.

⁴⁷ Ibid, s. 17.

⁴⁸ Ibid, s. 17.

sådana svårigheter att etablera sig i samhälls- och arbetslivet att de har behov av samhällsorientering.⁴⁹

Citat 10

Regeringen bedömer därmed att invandrare som är medborgare i EES-länder eller Schweiz inte tillhör dem som har störst behov och nytta av samhällsorientering.⁵⁰

Nästa indelning som vi ska granska är den av ålder. Regeringens förslag, vilket nu gäller som lag, är att nyanlända mellan 18 och 65 år skall omfattas av målgruppen för samhällsorientering. Regeringen motiverar den nedre åldersgränsen med att personer under 18 år får sina behov av samhällsorientering ”tillräckligt tillgodosedda inom skolväsendet.”⁵¹ Skolplikten upphör dock efter fullgörandet av grundskolan.⁵² Detta innebär att de nyanlända, under 18 år, som väljer att inte genomföra – eller som inte uppfyller kraven för gymnasieutbildning, hamnar utanför målgruppen till dess att de fyller 18 år.

Citat 11

Regeringen anser att det är rimligt att utgå från att huvuddelen av de nyanlända invandrare som inte fyllt 20 år troligen har behov av fortsatt kompletterande utbildning i grundskola eller gymnasieskola.⁵³

I ovanstående uttalande görs ett antagande om kulturellt och symboliskt kapital, där den nyanländes anskaffade kunskaper antas otillräckliga för vad som krävs i fältet *det svenska samhället*. Den övre åldersgränsen i målgruppen är bestämd till 65 år, vilket motiveras av att samhällsorienteringen syftar till arbetsmarknadsetablering – något som regeringen bedömer vara oförenligt med nyanlända över 65 år.

Citat 12

Regeringen har dock valt att i första hand fokusera på de grupper där samhällsorientering kan leda till etablering på arbetsmarknaden. Då det också är lämpligt att åldersgränsen överensstämmer med den i etableringslagen, bör

⁴⁹ Ibid, s. 18.

⁵⁰ Ibid, s. 18.

⁵¹ Ibid, s. 20.

⁵² SFS 2010:800. *Skollag*. 7 kap. 12-14 §§.

⁵³ Proposition 2012/13:63, s. 20.

endast nyanlända invandrare som inte har fyllt 65 år ingå i den utökade målgruppen.⁵⁴

Det andra skälet till varför den övre åldersgränsen bestäms till 65 år är att den skall överensstämma med etableringslagen, som också reglerar samhällsorientering. Ordvalet *också* och *lämpligt* fungerar för mottagaren som auktoritetsmarkörer, vilka indikerar att de två skälen förstärker varandra, samt att det vore olämpligt att göra ändringar i etableringslagen. De individer som möjliggörs genom uttalandet är de som är i arbetsför ålder. Övriga förväntas sålunda att hantera sin integration genom andra medel, på egen hand.

4.2 Utbildningsinnehåll

Samhällsorienteringens innehåll regleras i *Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*. I förordningen befästes samhällsorienteringens syfte och mål, som uttryckt i prop. 2012:13/63.⁵⁵ Här framgår även att utbildningen skall innehålla följande delar;⁵⁶

- Att komma till Sverige
- Att bo i Sverige
- Att försörja sig och utvecklas i Sverige
- Individens rättigheter och skyldigheter
- Att bilda familj och leva med barn i Sverige
- Att påverka i Sverige
- Att vårda sin hälsa i Sverige
- Att åldras i Sverige

Förordningens tionde paragraf ålägger kommunerna att ge ett intyg till den deltagare som genomgår samhällsorienteringen. Då målgruppen i prop. 2012:13/63 konstrueras efter en förmodad avsaknad av kapital, kan vi i paragrafen se hur *intyget* verkar för att certifiera deltagaren som kompetent. Bourdieu beskriver detta som en process av det kulturella kapitalet, där det sociala erkännandet av ett intyg

⁵⁴ Ibid, s. 19.

⁵⁵ SFS 2010:1138 *Förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*, 2 §.

⁵⁶ Ibid, 3 § 1 st. 1-8 p.

verkar som en symbolisk markör för samhörighet. Intyget blir på så sätt ett krav, eller inträdesprov för delaktighet i samhället.⁵⁷

Som tidigare nämnt är det kommunernas ansvar att tillhandahålla samhällsorientering, samt att välja hur den skall utformas. Huruvida de arrangerar utbildningen i egen regi eller om de väljer att upphandla tjänsten är upp till varje enskild kommun.⁵⁸ Majoriteten av kommunerna väljer dock att inte avvika från de åtta punkter som framgår av förordningen. De utgår då från det material som Länsstyrelsen tagit fram i samband med att lagarna om samhällsorientering stipulerades. Dessa material heter *Va med!* (2011) och *Om Sverige* (2013).

I enlighet med undersökningens frågeställning skall vi nu ta del av detta material för att se huruvida dess innehåll verkar för att reproducera de diskursiva konstruktioner av målgruppen som undersökningen hittills har visat.

4.2.1 ”Va med!”

Va med! består av texthäften, bild & videomaterial samt ljudfiler, som alla utgår ifrån de innehållspunkter som stadgas i förordning 2010:1138. Lärarhandledningen till materialet inleds med att betona vikten av att ”skapa en dialog om vår gemensamma värdegrund och hur vårt samhälle är organiserat.”⁵⁹ Det jag ämnar analysera är huruvida den ståndpunkt som uttrycks i prop. 2012:13/63 - att integrationen är en ömsesidig process som alla ansvarar för, även kommer till uttryck i det utbildningsmaterial som förmedlas till samhällsorienteringens deltagare.

I häfte 4: *Individens rättigheter och skyldigheter* betonas de mänskliga rättigheterna, med fokus på jämställdhet. I häftet finns tre citat som syftar till att ge uttryck för frihet.

Jag bestämmer själv hur jag ska tänka.

Jag bestämmer själv vem jag vill leva med.

Jag bestämmer själv vilken religion jag har.⁶⁰

⁵⁷ Bourdieu, Pierre. *The forms of capital*, s. 51.

⁵⁸ SFS 2010:1138 *Förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*, 6 och 9 §§.

⁵⁹ Johansson, Elisabet, Månsson, Kersti, Richardsdottir, Thordis, Wallby, Henric & Österling Wallner, Tove (red.). *Va med!Handledning*. Uppsala, s. 3.

⁶⁰ Johansson, Elisabet, Månsson, Kersti, Richardsdottir, Thordis, Wallby, Henric & Österling Wallner, Tove (red.). *Va med! Individens rättigheter och skyldigheter* Uppsala, s. 8.

Granskar vi dessa citat kan vi se hur de framställs, inte som en faktisk projicering av frihet i en svensk kontext, men utifrån en idé av hur nyanlända *inte* lever. Detta manifesteras i frågan som ställs längst ned på sidan; ”Vad är frihet för dig?”⁶¹ Att själv bestämma hur man ska tänka blir alltså en omskrivning som åsyftar konsekvenserna av ett demokratiskt snarare än ett diktatoriskt styrelseskick. Att själv bestämma vem man vill leva med anspelar på tvångsäktenskap, och att själv bestämma religion syftar på religionens inflytande över politik och stat, samt monoteism. Det jag vill visa genom dessa exempel är hur selektionen av de friheter som uttrycks i citaten är medveten, och att de verkar för konstruktionen av såväl nyanlända som svenskar - utifrån polariteten mellan deras olika värdegrunder. Detta har vi sett tidigare i undersökningen, där nyanlända förväntades utveckla kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar.

Ett annat exempel på hur subjekten konstrueras följer i avsnittet om jämställdhet. Här finns en bild på en pappa, med svenska attribut, som står i köket med ett spädbarn i famnen. Pappan säger till barnet: ”I kväll är mamma ute med sina arbetskamrater. Nu måste du sova.” Nästa bild föreställer mamman sittandes tillsammans med sina arbetskamrater vid ett bord fyllt med öl. I pratbubblan intill bilden står det ”Skönt att komma hemifrån ibland.”⁶²

Larsson (2015) har i sin avhandling analyserat vissa aspekter av dessa bilder, utifrån ett normkritiskt perspektiv.⁶³ I denna undersökning analyseras dock bilderna efter den diskurs som framhävs i propositionen. Bilderna och den tillhörande texten konstruerar en bild av den jämställda mannen som villigt tar hand om sina barn och låter modern gå ut. Den frigjorda kvinnan kan utan problem gå ut ensam för att träffa manliga kollegor. För att tolka detta material behöver vi alltså uppmärksamma konstruktionen av dess motsats – den patriarkale mannen och den förtryckta kvinnan. Det är genom att jämföra den återkommande produktionen av dessa konstruktioner med vad som attribueras nyanlända i propositionen, som vi kan börja se mönster av hur nyanlända konstrueras efter ett normavvikande beteende.

I häftet *Att bilda familj och leva med barn i Sverige* finns ytterligare exempel på antaganden om målgruppens avvikande värderingar. I texten om

⁶¹ Ibid, s. 8.

⁶² Ibid, s. 11.

⁶³ Larsson, Jennie K. 2015, s. 269.

barnuppfostran ställs frågan: ”Ska man använda straff eller belöning i uppfostran? Varför? / Varför inte?”. I anslutning till texten är en bild på ett ”svenskt” föräldrapar med en pratbubbla som säger: ”Vi vill vårt barns bästa.”⁶⁴ Budskapet om barnaga förstärks ytterligare genom en bild föreställande en ”svensk” pappa som ertappar sitt barn med att rita på kylskåpet. Pappan tänker i en pratbubbla: ”Nu har han ritat på kylskåpet igen. Men jag får inte slå honom. Jag får inte slå honom...”. Frågan som ställs till deltagarna är: ”Vad ska pappan göra?”⁶⁵ En sådan fråga insinuerar att det i målgruppen *nyanlända* kan finnas föräldrar som väljer att uppfostra sina barn genom att aga dem. Att göra ett sådant antagande, även om det kan visa sig korrekt, blir problematiskt när vi beaktar hur målgruppen konstrueras i propositionen. Som vi har sett i målgruppsundersökningen i föregående avsnitt anses nyanlända invandrare från EES-länderna ”inte tillhöra dem som har störst behov och nytta av samhällsorientering.”⁶⁶ Barnaga är dock inget problem som är avskilt från de europeiska staterna, utan är lagligt i vissa domäner i Italien, Slovakien, Belgien, Tjeckien, Frankrike och Storbritannien (februari 2017).⁶⁷ Det jag ämnar visa genom en sådan jämförelse, är att budskapet om barnuppfostran är riktat åt en särskild grupp, som genom antaganden om en homogen värdegrund ställs till svars för ett problem vars utbredning inte kan isoleras till de kulturer eller geografiska platser där den givna gruppen härstammar ifrån.

Målgruppen för samhällsorientering utformades även efter ålder, med en övre gräns på 65 år, och en nedre på 18 år. Anledningen till varför nyanlända äldre än 65 år inte omfattas av målgruppen motiverades med att de inte tillhör den grupp där samhällsorientering kan leda till etablering på arbetsmarknaden. Det rimliga vore då att utbildningens innehåll fokuserar på just de områden som syftar till att stärka individens chanser för etablering på arbetsmarknaden. Många av de avsnitt som behandlas i *Va med!* handlar om just arbete. De tongivande ämnena som däremot tenderar att återkomma i häftessamlingen är förmedlingen av demokratiska

⁶⁴ Johansson, Elisabet, Månsson, Kersti, Richardsdottir, Thordis, Wallby, Henric & Österling Wallner, Tove (red.). *Att bilda familj och leva med barn i Sverige*. Uppsala, s. 13.

⁶⁵ *Ibid*, s. 15.

⁶⁶ *Ibid*, s. 18.

⁶⁷ Global initiative to end all corporal punishment of children. *Progress towards prohibiting all corporal punishment in European Union member states*. <http://www.endcorporalpunishment.org/assets/pdfs/legality-tables/EU-progress-table-commitment.pdf> (hämtad: 2017-05-23), s. 1-3.

värderingar samt kunskaper om mänskliga rättigheter och skyldigheter. Att klassificera samhällsorienteringens syfte som arbetsmarknadsfrämjande, som uttryckt i propositionen, är av denna anledning vilseledande. Det är att dölja det primära syftet med samhällsorientering, vilket i häftet *Va med!* förefaller vara förmedlingen av västerländska värderingar. När sådana värderingar konstrueras som norm blir konsekvensen att avvikande uppfattningar problematiseras. Om fokus ligger på att förmedla sådan kunskap kan syftet inte betecknas som en ömsesidig integrationsprocess utan måste beskrivas i termer av assimilering.

4.2.2 ”Om Sverige”

Boken *Om Sverige* (2013) är något mer restriktiv i framställningen av värderingar och kultur än materialet *Va med!* (2011). Författarna skriver exempelvis;

Vad som definierar svensk kultur och vad som är typiskt svenskt är svårt att säga.⁶⁸

Kultur förklaras i boken som något *komplex* och *heterogent*, men författarna försöker trots en sådan beskrivning exemplifiera svensk kultur. Här listas bland annat tilltro till myndigheter, klimatets påverkan, naturen, konfliktundvikande, religion, alkohol och förhållande till tiden.⁶⁹

En lista innehållande exempel på svensk kultur kan, som författarna själva framhåller, göras hur lång eller kort som helst. Det som är intressant i en denna framställning är dock hur texten är anspråkslös och selektiv på samma gång. Även om vi framhåller att ett område är svårdefinierat, verkar varje kommunikativa händelse därefter för diskursens fortsatta produktion. Foucault beskriver detta moment som de inre procedurerna av diskursordningen, av vilka normkonstruktioner kring ett ämne medför underkastelse inför diskursen.⁷⁰

I avsnittet som behandlar lagar om jämställdhet framhävs återigen förbudet med barnaga, vilket vi har sett verkar för att skuldbelägga deltagarna utefter en presumerad homogenitet. Detta följs av att beskriva 1982 års lag som gjorde att våld i hemmet faller under allmänt åtal, samt en beskrivning av 1998 års

⁶⁸ Göteborgs Stad & Länsstyrelsen Västra Götalands län. *Om Sverige – samhällsorientering på svenska*. 5 uppl. Göteborg: Göteborgs stad, 2015, s. 23.

⁶⁹ Ibid, s. 24-27.

⁷⁰ Foucault. *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*, s. 30.

kvinnofridslag.⁷¹ Jag vill återigen poängtera att det inte är lagarnas beskaffenhet som här kritiseras, utan det är selektionen av lagar som framhävs. Foucault beskriver en sådan selektion i termer av diskursens inverkan på kunskapsvärdering. Genom att definiera hur kunskap skall värderas, i detta fall genom att framhäva vissa lagar framför andra, bildas en uppfattning om vad som är sant och falskt, vilket även konstruerar det som avviker från strukturerna.⁷² I samma ögonblick som utbildningen framhäver barnaga och våld mot kvinnor, görs också en bestämning av det normavvikande beteendet – vilket attribueras de som ämnas ta in kunskapen. Liknande resonemang kan föras om avsnittet *familj och individ*, vilket upplyser deltagarna om att det är staten, och inte släktingarna, som skall garantera människornas säkerhet.⁷³

Boken *Om Sverige* är utformad efter samma ämnesområden som *Va med!*, men är ett mer omfattande material, och i många fall även är mer detaljerat. Trots detta är min bedömning att bokens överliggande fokus inte är riktat åt ämnen eller åtgärder syftade att stärka deltagarnas arbetsmarknadsetablering. Kapitlet *Att försörja sig och utvecklas i Sverige*, som handlar om arbetsmarknaden, är till antal sidor i ungefär samma storlek som övriga kapitel om andra samhällsområden. Detta är, som tidigare nämnt, även min bedömning gällande materialet *Va med!*. Denna tolkning är dock inte förenlig med det budskap som förmedlas i prop. 2012:13/63; att arbete och arbetsmarknadsetablering skall vara samhällsorienteringens primära fokus och syfte. Ett argument att ta ställning till då är huruvida den kunskap som förmedlas inom *övriga områden* kan tänkas bidra till den nyanländes arbetsmarknadsetablering. Det finns två analytiska utfall av en sådan frågeställning, av vilka jag inte skall göra för stora avvägningar då detta skulle fordra en helt ny undersökning. Det jag vill belysa är dock att om den nyanländes arbetsmarknadsetablering är avhängig anskaffandet- och tillämpandet av kunskap i de övriga samhällsområdena – då är förfarandet väldigt nära den assimileringspolitik som regeringen i prop. 2012:13/63 tar avstånd ifrån.⁷⁴

⁷¹ Göteborgs Stad & Länsstyrelsen Västra Götalands län. *Om Sverige -samhällsorientering på svenska*, s. 118.

⁷² Foucault, Michel. *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion, 1993, s. 7-8.

⁷³ Göteborgs Stad & Länsstyrelsen Västra Götalands län. *Om Sverige -samhällsorientering på svenska*, s. 121.

⁷⁴ Proposition 2012:13/63, s. 37.

Det andra utfallet, att den nyanländes arbetsmarknadsetablering *inte* korrelerar med anskaffandet- och tillämpandet av kunskap inom de övriga samhällsområdena – talar för att de skäl som angavs i propositionen för att bestämma målgruppens omfattning, saknar grund. Att målgruppen skulle omfatta tredjelandsmedborgare och inte invandrare från EES-länderna motiverades med att den förstnämnda gruppen hade svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Om vi då konstaterar att utbildningen i samhällsorientering *inte* fokuserar på just arbetsmarknadsetablering som kärnfråga, då kan inte målgruppens indelning legitimeras. Syftet måste då vara att förmedla sådana kunskaper som tredjelandsmedborgare förmodas sakna, vilket vi tidigare i undersökningen har konstaterat faller inom ramen för västerländska värderingar. Detta bildar återigen ett förhållningssätt till integration som inte verkar för en ömsesidig anpassning av samhällets olika aktörer, utan förhåller sig endast till den minoritet som inte delar eller har tillgång till det kollektiva kapital som erbjuds medlemmarna i samhället.

5 Resultat och diskussion

5.1 Resultat

I detta avsnitt skall vi blicka tillbaka till undersökningens syfte för att se huruvida de frågor som ställdes i inledningskapitlet har blivit besvarade. Syftet har varit att undersöka hur diskursen kring integration konstrueras i förarbetet till *lagen om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare* och jämföra hur detta korrelerar med vad som förmedlas i samhällsorienteringens utbildningsmaterial.

Undersökningen genomförs med avsikten att skapa en djupare förståelse för hur målgruppen för samhällsorientering bestäms samt vilka skäl som anges för att motivera och legitimera en sådan indelning.

För att tillgodose detta syfte gjordes en tvåfaldig undersökning, varav det första momentet riktade fokus mot *prop. 2012/13:63*, och det andra mot det material, *Om Sverige* (2013) och *Va med!* (2011), som används för utbildning i samhällsorientering.

I analysen av hur integration konstrueras diskursivt i förarbetet har jag kommit fram till att regeringen framhåller den ömsesidiga karaktären av integrationsarbetet, vilket innebär att de anser att alla samhällsaktörer har ett gemensamt ansvar för att verka för integration, till skillnad från assimilering - som endast fordrar att minoriteten skall anpassa sig efter majoritetens värderingar och sätt att leva. I min tolkning av hur detta förhåller sig till det som förmedlas i utbildningsmaterialet är gränsen mellan integration och assimilering dock inte lika väldefinierad. Denna slutsats baserar jag på den resultatet som visar hur målgruppen konstrueras diskursivt. Genom att utgå från Bourdieus teoretiska ramverk har jag uppmärksammat hur antaganden om vissa nyanländas ekonomiska, sociala, kulturella och symboliska kapital manifesteras i integrationsdiskursen och görs homogena för den grupp nyanlända som kommer från länder utanför Europa. Dessa antaganden, rörande mänskliga rättigheter, demokrati, jämställdhet och arbetsmarknadsetablering - anges som skäl till varför så kallade tredjelandsmedborgare har behov av samhällsorientering, medan medborgare i EES-länder som invandrar till Sverige utesluts. Den diskursiva konstruktionen kring målgruppen och samhällsorienteringens syfte ställdes därefter mot vad som förmedlades i utbildningsmaterialet. Resultatet av

denna jämförelse visar att utbildningsmaterialets innehåll, i vissa avseenden verkar för reproducera den diskursordning som konstrueras i prop. 2012/13:63. Detta innebär att integrationen, i de avsnitten som berörs av undersökningen, verkar på olika villkor för de nyanlända som invandrar till Sverige. Den grupp vars gemensamma nämnare är nationalitet, förväntas - med stöd av diskursiva antaganden om ett homogent gruppkapital, anpassa sig till majoritetens värderingar och normer. Detta, samtidigt som individer ur den andra gruppen, vars anskaffade kapital förmodas överensstämma med fältets strukturer, lämnas oberörda.

5.1 Diskussion

Det jag har erfårit under skrivandet av denna uppsats är att undersökningen hade kunnat stärkas av intervjuer från de aktörer som berörs av båda sidorna av samhällsorientering. Att på ett sådant vis kunna bekräfta diskursens inflytande på dessa aktörers handlingar och förhållningssätt, skulle möjligen kunna visa på en utbredd implementeringsproblematik. Jennie K Larssons avhandling påminner om den studien jag åsyftar. Larsson intervjuar deltagare såväl som samhällskommunikatörer, dock utifrån en annan typ av frågeställning som syftade till att påvisa effekterna av att anlita vinstdrivande företag för utbildning i samhällsorientering. Forskningsläget är, som tidigare nämnt, starkt fokuserat på frågan om just integrationens förhållande till arbetsmarknaden. I denna undersökning har jag försökt bryta från ett sådant paradigms och i stället rikta analysen mot hur *svenska* och *utländska* värderingar konstrueras.

Min ursprungliga inställning till samhällsorientering var positiv, och det är den i viss mån fortfarande, dock har jag omvärderat min uppfattning i bemärkelsen att jag anser att utbildningens innehåll endast bör omfatta praktiska råd om samhällets olika funktioner. Att arbeta med värdegrunder blir, som jag tror undersökningen har visat, ett projekt som alltför nära inpå berör det vi bör betrakta som assimileringspolitik. Det är dock i ett sådant konstaterande som undersökningen bör placeras i ett forskningsläge. Samhällsorientering är ett ämne som inte behandlats i särskilt stor utsträckning i den svenska integrationsforskningen. Denna undersökningen bör därför betraktas som en inblick i vad samhällsorientering faktiskt handlar om, och vad det kan tänkas ha för effekter på implementeringen av integration i Sverige. Hur vi väljer att tolka undersökningens resultat är i många avseenden beroende av vilka värderingar vi vill ska råda i det samhälle där vi lever. Sådana avvägningar styrs

dock ofta av diskurser, normer och okunskap. Genom att granska dessa faktorer är det min förhoppning att denna undersökning har bidragit till att belysa de utestängningsmekanismer som bidrar till assimilering. Det måste ställas bortom rimligt tvivel att många av de som kommer till Sverige, gör så på grund av att de tvingas överge sina hem. Frågan vi gemensamt kan ställa är vad vi själva är beredda att ändra på, för att om möjligt skapa ett samhälle där människor kan leva utan att också tvingas överge sin identitet. Det är väl trots allt det som kännetecknar en ömsesidig integration på lika villkor?

William Lindeberg⁷⁵

⁷⁵ Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Lena Halldenius och till mina studiekamrater för de goda råd jag har fått under skrivandet av denna uppsats. Tack för er hjälp!

Källförteckning

- Beckman, Ludvig. *Den rimliga integrationen*. 1. Uppl. Stockholm: Dialogos, 2011.
- Bengtsson, Bo, Myrberg, Gunnar & Andersson, Roger (red.). *Mångfaldens dilemman: medborgarskap och integrationspolitik*. 1. uppl. Malmö: Gleerups, 2016.
- Bourdieu, Pierre. *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press, 1984.
- Bourdieu, Pierre. *Praktiskt förnuft: bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos, 1999.
- Bourdieu, Pierre. The forms of capital. I *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, John Richardson (red.), 241-258. New York: Greenwood, 1986.
- Engdahl, Mattias. Medborgarskap och arbetsmarknaden. I *Mångfaldens dilemman: medborgarskap och integrationspolitik*, Bengtsson, Bo, Myrberg, Gunnar & Andersson, Roger (red.). 65-79. 1 uppl. Malmö: Gleerups, 2016.
- Foucault, Michel. *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion, 1993.
- Global initiative to end all corporate punishment of children. *Progress towards prohibiting all corporal punishment in European Union member states*. <http://www.endcorporalpunishment.org/assets/pdfs/legality-tables/EU-progress-table-commitment.pdf> (hämtad 2017-05-23).
- Grip, Lena. *Likhetens rum - olikhetens praktik: om produktion av integration i fyra svenska kommuner*. Diss., Karlstad universitet, 2010.
- Göteborgs Stad & Länsstyrelsen Västra Götalands län. *Om Sverige – samhällsorientering på svenska*. 5 uppl. Göteborg: Göteborgs stad, 2015.
- Johansson, Elisabet, Månsson, Kersti, Richardsdottir, Thordis, Wallby, Henric & Österling Wallner, Tove (red.). *Va med! Handledning*. Uppsala.
- Johansson, Elisabet, Månsson, Kersti, Richardsdottir, Thordis, Wallby, Henric & Österling Wallner, Tove (red.). *Va med! Häfte 4, Individens rättigheter och skyldigheter*. Uppsala.
- Johansson, Elisabet, Månsson, Kersti, Richardsdottir, Thordis, Wallby, Henric & Österling Wallner, Tove (red.). *Va med! Häfte 5, Att bilda familj och leva med barn i Sverige*. Uppsala.

- Larsson, Jennie K. *Integrationen och arbetsmarknad: hur jämställdhet, arbete och annat "svenskt" görs av arbetsförmedlare och privata aktörer*. Diss., Linköpings universitet, 2015. Stockholm: Atlas Akademi, 2015.
- Lögdlund, Ulrik & Gottzén, Lucas (red.). *Sociologins teoretiker*. Malmö: Gleerups, 2014.
- Migrationsverket. *Beviljade uppehållstillstånd och registrerade uppehållsrätter 2010*. <https://www.migrationsverket.se/download/18.5e83388f141c129ba63127cf/1485556221273/Beviljade+uppeh%C3%A5llstillst%C3%A5nd+och+registrerade+uppeh%C3%A5llsr%C3%A4tter+2010.pdf> (hämtad 2017-05-23)
- Proposition 2012/13:63 *Utvidgad målgrupp för samhällsorientering samt ett kunskapsunderlag och en analys om integrationens tillstånd och utveckling*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet, 2012.
- Qvist, Martin. *Styrning av lokala integrationsprogram: institutioner, nätverk och professionella normer inom det svenska flyktingmottagandet*. Diss., Linköpings universitet, 2012.
- SFS 2010:800. *Skollag*.
- SFS 2010:1138 *Förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*.
- SOU 2010:37 *Sverige för nyanlända utanför flyktingmottagandet - Slutbetänkande av Utredningen om samhällsorientering för nyanlända invandrare*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet, 2010.
- SFS 2010:197 *Lag om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*.
- SFS 2013:156 *Lag om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*.